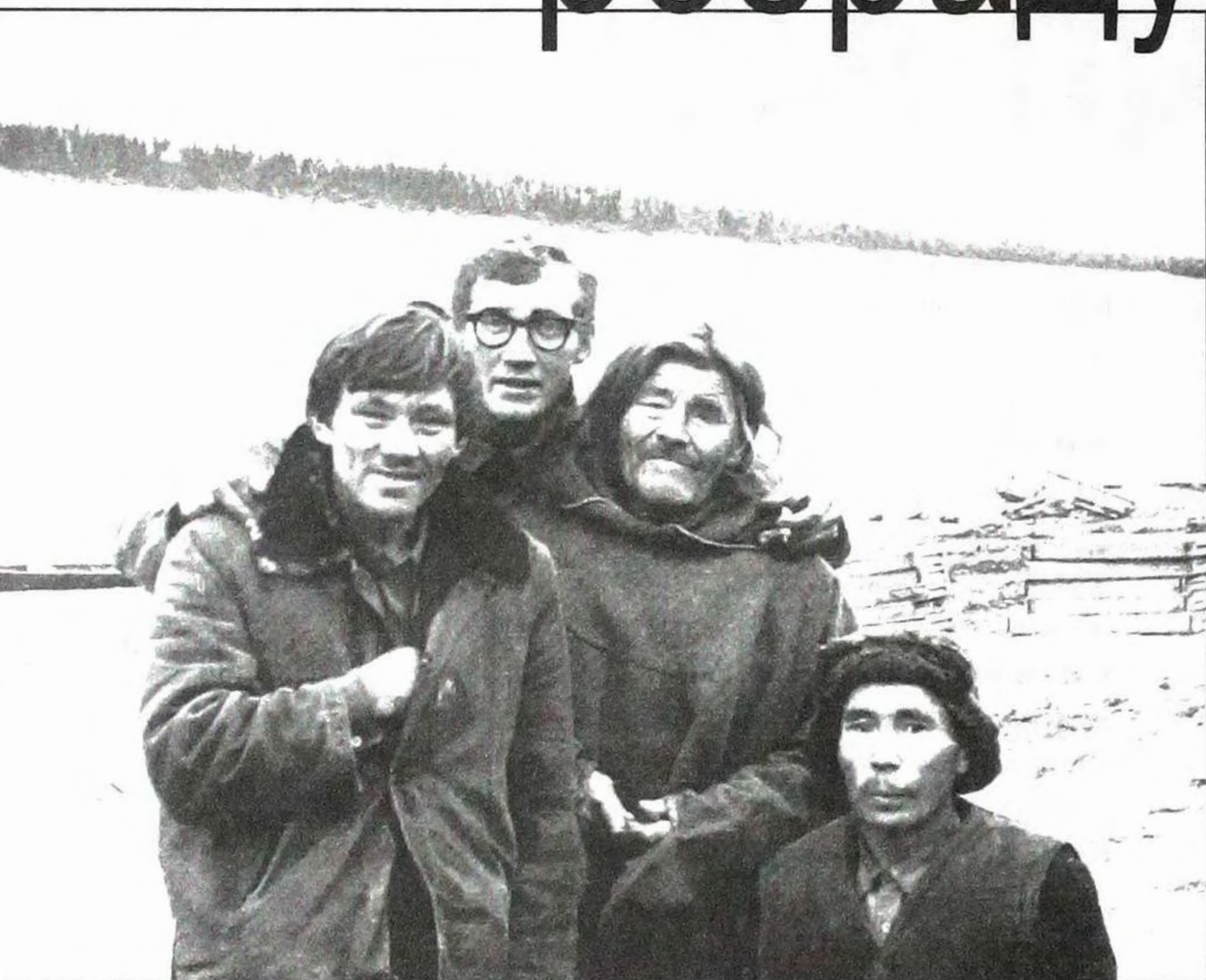

Поема про розраду

Володимир Піка — представник української школи документального кіно, що тяжіє, так само як ігрове, до особливої метафоричності, започаткованої ще Олександром Довженком. На рахунку оператора Піки 50 фільмів. Але нещодавно в Будинку кіно відбулася презентація документального фільму «Розрада, або Танок моржа», де він виступив ще й в ролі режисера. На цей раз портретованими стали учасники проекту «Соціальні зміни на Півночі: Аляска і російський північний схід», які 7 вересня 1995 року трагічно загинули на Чукотці. Особливого щему фільмові надає те, що один із загиблих — рідний брат режисера Олександр Піка, вчений, а також громадський діяч, що відстоював права корінних жителів Півночі — чукчів та ескімосів. Крім нього, в морі загинуло вісім осіб, троє з яких — відомі американські вчені: керівник експедиції з боку американців Стівен Макнабб, що домігся разом з Пікою фінансування проекту в Національному Науковому фонді США та дозволу Москви на двотижневі дослідження на Чукотці; Річард Кондон, професор, книги якого ще за його життя визнавалися в антропології найкращими з проблем життя ескімосів, головний редактор наукового журналу «Arctic Anthropology»; а також Уільям Річардс, лікар-психіатр, спеціаліст з психічного здоров'я аборигенів.

Фільм «Розрада, або Танок моржа» — це поліфонічна документальна поема з усіма багатствами тем та емоційних нюансів. Лаконічно красиві пейзажі тут постійно таять у собі лик смерті. Треба бути завжди до неї готовим, навіть в такий ось штиль, схоплений камерою. Адже саме такого погожого сонячного дня вийшла в море «байдара» (традиційний ескімоський човен з шкіри моржа, модернізований мотором), аби перекинутися невідомо чого. Ніхто не знає точної причини катастрофи.

Спочатку автори фільму подають нам красиву легенду місцевих жителів про пораненого кита, який помстився людям, але потім переконливо доводять правдивість більш прозаїчної версії — рульовий Миколай Гальгауг'є був п'яним. Так само несподівано звичайнісінький побутовий текст, проза обертається у фільмі поетичною символікою, містикою. Друг Олександра Піки ескімос Миколай Кутилін розповідає, що постійно боявся, аби Саша не попався в лапи ведмедеві, і трохи не силою вішав йому на плече рушницю, а виявилося, що треба було давати оберег від води. У фільмі не відчувається плакатної дидактики традиційного документального «продукту». Володимир Піка сміливо подає глядачеві візуальні і музичні натяки,

які не трактуються однозначно і вимагають фантазії реципієнта, його здатності теж бути творцем. Не турбуючись нашою необізнаністю, він бавиться власними дитячими асоціаціями, пов'язаними з Олександром, перекидає їх раптом в сучасну атмосферу бухти Провидіння, поблизу якої загинув брат; потім показує його знятим незадовго до трагедії на відеострічку біля батьківського дому в Черкасах. Ми не бачимо Олександра мертвим. Це дуже жива, емоційна, непересічна особистість, в яку закохуєшся з перших кадрів, яка стає тобі рідною. А тому, попри розчулені схлипування в залі, а можливо, завдяки їм, з душі змивається звична шкарала па цинізму, нарощена телевізійними «бойовиками», газетними хроніками, страшними реаліями нашого повсякденного життя.

Поетикою доль чужих людей переймаєшся саме тому, що вони подаються авторами фільму як послідовна низка невідповідних подій, де між датами, назвами міст та імен існує таємничий знаковий взаємозв'язок. Але їхню взаємодію «виловлюєш» начебто самостійно, через вдалі комбінації точної інформації (тексти газет, голос за кадром, фотографії) та емоційних домислів (спогади про ті події людей, до них причетних, самого режисера). А потім через своєрідний детективний сюжет, де міфологізація події розвінчується і риба-Кит обертається звичайнісінькою халатністю. Досить вільна джазова композиція фільму бринить нюансами смислів, її легка архітектоніка не допускає заперечень — твір скроєний впевненими у собі професіоналами, яким просто нецікаво доводити будь-кому своє знання узвичаєних правил.

Нині будь-який новий фільм в Україні — дивина. Адже кінематограф вимагає коштів. І тим більше приємно, що кіновиробництво українське не просто живе, а здатне продукувати високомистецькі твори. Фільм відбувся з ініціативи продюсерів Сергія Буковського та Олександра Саніна (який, крім того, є одним із операторів) за підтримки телевізійної компанії «Інтерньюз — Україна», яка дала кошти, а також завдяки російській компанії «Домодедовські авіалінії», що безкоштовно переправила знімальну групу та апаратуру на Чукотку й назад.

Але що ж таке танок моржа? Це давній національний танок предків, якого, бавлячись, продемонстрував перед камерою симпатичний ескімоський хлопчина, щоб привернути увагу загадкових прибульців. Ці кадри увійшли у фільм, вибудовуючи в ньому щось невлучно суттєве.

Валентина Грицук

Олександр Піка з місцевими жителями.
Західний Сибір. 1978.

Уільям Річардс, Стівен Макнабб, Пенн Хендверкер,
Річард Кондон — американські учасники експедиції.
1 вересня 1995.

Олександр Піка. Черкаси, 1972.
Фото В.Піки.

Володимир Піка під час зйомки фільму
«Розрада, або Танок моржа». Бухта Провидіння.